

JEAN COCTEAU: POETA WOBEC SZTUK PLASTYCZNYCH

Oddawana do rąk Czytelników książka *Jean Cocteau: le poète face aux arts plastiques* (*Jean Cocteau: poeta wobec sztuk plastycznych*) to rozprawa doktorska przygotowana w Instytucie Romanistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Stanowi próbę zebrania i omówienia związków łączących dzieło Cocteau ze sztukami wizualnymi w szerokim znaczeniu tego słowa. Pojawienie się w tytule pracy słowa „poeta” na dwojaki wydzźwięk. Z jednej strony nawiązuje do terminu „krytyka poetów” – czy ściślej „krytyka mistrzów” – wprowadzonego przez Alberta Thibaudeta na określenie gatunku, który stał się szczególnie popularny w pierwszej połowie XX wieku, mianowicie krytyki sztuki uprawianej przez pisarzy, wykorzystujących zazwyczaj jako punkt wyjścia dla swoich opinii nie teoretyczną wiedzę o sztuce, ale własną artystyczną wrażliwość. Do grona krytyków-poetów należał także Jean Cocteau. Z drugiej zaś strony, tytuł nawiązuje do filozofii samego Cocteau, który każdą bez wyjątku formę twórczości artystycznej określał mianem poezji, siebie zaś zawsze nazywał poetą, niezależnie od tego czy wyrażał się za pośrednictwem liryki, teatru, rysunku, fresku, filmu czy eseju.

Cocteau to twórca wszechstronny, próbujący swoich sił we wszystkich niemal gatunkach i dziedzinach sztuki. Pierre Bergé, powołując się na opinię Rainera Marii Rilkego, według którego poeci posługują się jednym, wspólnym językiem zrozumiałym dla wszystkich, zauważa, że językiem Cocteau była poezja, która „wślizgiwała się wszędzie: do rysunków, rzeźb, filmów, fotografii, esejów, sztuk teatralnych i, oczywiście, do wierszy. Jeśli dziś tylu artystów powołuje się na niego, to dlatego że, jako pierwszy, anulował hierarchię panującą w sztuce”. Cocteau dążył w ten sposób do swoistego zintegrowania sztuk. Owo zintegrowanie przejawia się zarówno w jego wszechstronności, jak i w licznych przykładach współpracy artystycznej z innymi twórcami. Interesujący nas materiał dzieli się tym samym

na trzy kategorie: poezji krytycznej (*poésie critique*), poezji-poezji (*poésie-poésie*) i poezji graficznej (*poésie graphique*). Tej systematyce podporządkowany został podział prezentowanej rozprawy na trzy zasadnicze części: pierwsza poświęcona jest krytyce artystycznej Cocteau, druga omawia jego wiersze powiązane ze sztuką, trzecia zaś prezentuje jego własną twórczość plastyczną i filmową.

Należy podkreślić, że Jean Cocteau, w ramach prezentowanej problematyki, występuje w wielu rolach, przez co związki poezji i sztuk plastycznych, które były przedmiotem analizy są różnorodne. Jako poeta i krytyk Cocteau dostrzegał w dziełach innych, często bardzo różnych artystów podobne wartości czy idee, przetwarzał je przy pomocy własnych środków wyrazu oraz podkreślał zbieżności między nimi a wypracowaną przez siebie estetyką. Język jego wypowiedzi o sztuce odznacza się bogactwem metafor, szczególnie oksymoronów i personifikacji, jak również kalamburów. Istotnym elementem rozważań estetycznych są też wspomnienia autora, którego łączyła przyjaźń z wieloma artystami, przede wszystkim z Pabłem Picasso. Dobór środków stylistycznych i obrazów metaforycznych wyróżniających jego eseje krytyczne jest zbliżony do stylu jego poezji inspirowanej sztuką. Poetyckie transpozycje dzieł plastycznych nie ograniczają się u Cocteau do przełożenia obrazu na słowo, ale służą za punkt wyjścia do rozważań o uniwersalnym charakterze. Również jako rysownik wypracował spójny, rozpoznawalny styl, odznaczający się przede wszystkim płynną linią, zarazem finezyjną i zdecydowaną. Powiązania twórczości Jeana Cocteau ze sztukami plastycznymi wpisują się w tendencje charakterystyczne dla zjawisk artystycznych XX wieku i w zasadniczy sposób wzbogacają naszą wiedzę dotyczącą tej problematyki. Związki literatury i sztuki można bowiem ilustrować długą listą poetów i artystów podejmujących to zagadnienie w swojej twórczości, jednak nikt chyba nie wystąpił w takiej jak Cocteau ilości ról.